

ADATOK A SZÉKELYSÉG ÉLETRAJZÁHOZ

Irta: BÖZÖDY GYÖRGY

Részlet szerző tavasz folyamán megjelenő nagy székelyföldi monographiájából.

A Székelyföld néptelenedik, részint az elvándorlás, de méginkább a természetes szaporodás csökkenése miatt, ma még fokozottabb mértékben, mint a háború előtt. A legutóbbi hivatalos kimutatás alapján (Institut Central de Statistică: Anuarul Statistică al României 1935 și 1936) a három székely megye népmozgalma így alakult 1910 és 1930 között:

	1910	1930	szapor. %
Ciuc m.	136.785	146.584	4.6
Treiscaune m.	134.994	136.358	1.0
Odorheiu m.	132.211	130.646	-1.2

Husz év alatt tehát mindössze 1.4 százalékkal szaporodott a három megye lakossága, a legmagyarabb Odorheiumegyéé pedig egyenesen apadást mutat, holott az országos átlag a háború után fokozatosan nőtt és köztudomású, hogy Románia egyik legszaporább országa Európának. A kisebbségi magyarság elmaradt a nemzetiségi versenyben. A kimutatás aránylag kedvező két utolsó évében, 1934-ben és 1935-ben a három székely megye természetes szaporodása ezer lakosként 7.3, illetve 7.0, míg az egész országra 11.7, illetve 9.6 volt. A szaporodást csak a falu jelenti, mert a székely városok határozottan visszafejlődnek, születési eseteik számát meghaladja a halálozásé. 1934-ben az öt székely város átlagos „szaporodása“ a születés és halálozás alapján -1.9 volt, ez csökkentette le megyei átlagban a falusi lakosság 8.1 szaporodását. 1935-ben pedig -2.1 volt a városi és 7.8 a falusi természetes szaporodás. A külön városi és falusi lakosság szerint közölt adatok nem azonosak az összes lakosság adataival (az említett hivatalos statisztikai évkönyv is megjegyzi, hogy ezek nem végleges számok, de mivel pontosabb kimutatás nincs, ezt kellett használnom), annyi mindenképpen megállapítható, hogy a városok magyarsága még jobban fogy, mint a falusi nép, amit a városok lakosságának fokozatos csökkenése is bizonyít. A városok természetes szaporodása az egész országban gyengébb a falvakénál, az említett két évben 3.0 és 1.4, de a magyar városok még ezen is jóval alul maradnak. A székely falvak természetes szaporodásának csökkenését, ugyanúgy, mint a városokét az *egyke* okozza, amely a háború óta fokozatosan tért hódít, különösen Odorheiu és Treiscaunemegyében, noha a nép az „egyke“ szót *nem ismeri*. Ennek a társadalmi betegségnek itt még nincs népi neve, de névtelenül is szemmel láthatólag pusztít. Míg a falusi székely nép természetes szaporodása 7-8% körül van, addig az országos falusi átlag 12-14% körül, tehát közel kétszer akkora. De amíg a természetes szaporodás csökkenésén sajnálkozunk és veszedelmeit számítgatjuk, még nagyobb hátrányt jelent az *elvándorlás*. 1920 és 1930 között, tíz év alatt 33.266 ember vándorolt ki a három megye területéről, a természetes szaporulatnak több, mint kétharmada, ami azt jelentette, hogy a háborús veszteségek után a békeévek első tizedében a Székelyföld megközelítőleg annyi népvesztést szenvedett, mint a háború pusztításai által. 49.339 lélekszámot kitevő természetes szaporulatából csak 16.073 lélek maradt itthon. Ennek az áradatnak gátat kell vetni, a székely né-

pet hozzá kell kötni saját földjéhez, hogy ne legyen futóhomok Nagyrománia területén.

A nemzetiségi viszonyok alakulásáról nincs egységes kimutatás, el- lenben különböző statisztikák alapján a románság jelentős növekedését állapíthatjuk meg. 1934 végén így oszlott meg a Székelyföld lakossága nemzetiség szerint a megyei főorvosi hivatalok jelentése alapján:

	Román	%	magyar	%	más	%	összesen
Odorheiu m.	7.885	6.03	119.468	91.46	3.309	2.51	130.662
Ciuc m.	14.953	10.42	125.336	87.42	3.101	2.16	143.390
Treiscaune m.	25.828	18.34	112.961	80.25	1.976	1.41	140.756

A legmagyarabb Odorheiu megye tehát 91 százalékban magyar, míg Treiscaune csak 80 százalékban. Ismeretes az a törekvés, hogy azokat, akiknek családjában román ős is fordul elő, románoknak könyveljék el. A románság kritériumául az orthodox és görögkatolikus vallást tekintik, holott sok görögkeleti vallású székely is volt a háború előtt a székelyföldi román görögkeletiek mellett. Ezek az utóbbiak külön egyházakba tömörültek, külön román iskoláik voltak, akik mellett a görögkeleti vallású székelyek számát a tusnádi kongresszus 1902-ben mintegy 22.000-re tette és ezek számára, kik főleg Ciucban és Treiscaunében laktak, magyar görögkatolikus püspökség felállítását javasolta. Az is ismeretes, hogy a transzilvániai magyarság kereszténységre térésekor először a görögkeleti vallást vette fel és a magyar történészek nagyrésze azt tartja, hogy a mai görögkeleti székelyek vallásának eredete idáig nyúlik vissza, azaz megmaradtak eredeti vallásuknál ezek a családok. De ennél a magyarázatnál sokkal fontosabb figyelembe venni azt a tényt, amelyet számos oklevél igazol, hogy a székelyek a XVII. század óta, a fokozatos elszegényedés következtében igen gyakran térnek át a görögkeleti vallásra, hogy ezáltal mentesüljenek a papi bér fizetése alól. Ősi székely nemesi családok tagjait találjuk az oklevelekben. Vazul és más román, azaz orthodox keresztnével, míg a család többi ága megmaradt római katolikusnak vagy protestánsnak. A nagybirtokok kialakulásával és a földesurri hatalom kifejlődésével ennél is fontosabb tényező járul a vallási kérdéshez, olyan, mely szoros kapcsolatban áll a jobbágykérdéssel. Transzilvánia ugyan úgy él a köztudatban, mint a vallásszabadság klasszikus földje, de ez nem akadályozta meg abban a földesurakat, hogy jobbágyaikat és a községükben lakó szabad székelyeket vallási alapon üldözzék. A merészebb történetírók ennyit bátrak voltak bevallani már a múlt században és ennek keretében próbálták megmagyarázni azt, hogy a földesurak miért változtatták át az uralmuk alatt álló magyar falvakat román lakosságúvá. Mert ez történt a székelyföld sok községében, főleg Mureşmegyében, ahol a földesurri rendszer legáltalánosabban volt elterjedve és mivel az itteni átalakulások adatai a legismertebbek, ezeknek alapján találhatjuk meg pontosan a helyzet magyarázatát. Több mureşi község, mint Leondeni, Sárd, Mosuni, Sântandrei, Tofalau, Sangeorgiu, Bârdesti, Sabad, Mureşani, Cristeşti, Ungheeni, stb. székely községek a XVIII. század elejével kezdődőleg elrománosodtak vagy elpusztultak. A földesurak magyarok voltak és nagyrészt katolikusok, képtelenségnek látszik tehát, hogy az elrománosodásnál vallási szempont játszott volna közre, hiszen a románok görögkeletiek maradtak és maguk a földesurak létesítettek számukra görögkeleti templomot és hoztak bele görögkeleti papot. De az sem hihető el, hogy az orthodox jobbágyokat azért telepítették volna, mert katholizálásukat inkább remélhették, mint a protestáns magyarságét. A

hitbeli kérdés csak ürügy volt, a külszin, mellyel eltakarták a lényegét. Azért terelték történéseink is erre a figyelmet, hogy a súlyosabb igazságot ne kelljen kimondaniok. Az átalakulás hátterében a jobbágyszerzés áll. Tofalau esete megvilágítja az elrománosodások történetét. Tofalau lakói az 1614-i és későbbi lustrákban szabad székelyek, akiket a községbe adományozás útján telepedett földesur csak két módon tehetett jobbággá: vagy erőszakkal, vagy ha önként szolgálatába állnak. Miután ez az utóbbi nem történt meg és a székelyek jobbágyságra kényszerítése büntetéssel járt, ha kitudódott, a földesur egy újabb, harmadik módszerhez folyamodott: felszólította a székely református lakosságot, hogy térjen át román vallásra, hogy mint románokat büntetés nélkül tehesse jobbágyaivá. A nép egyrésze áttért, a másik rész ellenszegült, mire a földesur széjjelverte őket, helyükbe pedig románokat telepített. Ez történt a XVIII. század kezdetén. „A polgári szabadság ily megsértése ellen senki sem lépett ez időben fel“, csak a szomszédos cotuși ref. egyházközség próbálta az egyház jogait megvédeni, de eredménytelenül. A tofalau ref. egyházközség 1756-ban megszűnt, földjeit, kaszálóit, templomhelyét a földesur, Bálint István báró foglalta el, harangját pedig körtefáji udvarába szállította. A csejdi egyházközség sokáig folytatta a pert, az elpusztult egyházközség vagyonáért, de a földek részint a földesur, részint a Tofalau létesült görögkatholikus egyházközség birtokában maradtak. Ez a vázlata a székely községek XVIII. századbeli pusztulásának. Kisebbség nagyobb eltérésekkel így folyt le mindenütt a változás. Mureșani földesura, gróf Kornis Zsigmond, Transzilvánia akkori kormányzója a község református népének katolikus vallásra térítését használta fel eszközü. A kormányzó 1716-ban karhatalommal elfoglalta a református templomot, jezsuitákat telepített belé, az ellenszegülő népet pedig szétverte, a falut földdel egyenlővé tette, Târgumureș közvetlen közelében. Az üldözött protestánsok elköltöztek, helyükbe a földesur román jobbágyokat telepített. A katolikus templom megmaradt, de hívek nélkül, a község tiszta románná lett. Testvéregyházközsége, Cocosî, ahová annakidején nem ért el a földesuri hatalom, ma is tiszta székely község. Hasonló sors jutott osztályrészül Șard és Moșuni községeknek, pusztulásuk oka a hűbériség. Nemkülönben Sântandrei, Sangeorgiu és Ungheni községeké is. Leordeni, Bârdești és Sabad átalakulásánál közrejátszott részben a török és tatár pusztítás, a földesurak kevésebb akadály árán cserélhették fel a székely lakosságot románokkal. A leordenii elpusztult ref. egyházközség földjeit, templomát és parochiális épületeit 1661-től 1701-ig a támpai ref. egyházközség birta, de ekkor a leordenii román pap híveivel együtt erőszakkal elfoglalta, amint egyik szemtanu állítja, „a román püspök parancsolatából“ s végleg a román egyházközség tulajdonában maradtak a földek és épületek.

Ezek a tények azt is bizonyítják, hogy a Székelyföldre került románság szándékos elmagyarosításáról vagy éppen elnyomásáról nem lehet beszélni, az viszont kétségtelen, hogy a keveredés és beolvadás kölcsönös volt, de a mai elv alapján a magyarság is magyarnak tarthatna sok románt, kinek ősei között magyarok vannak. És mennyi azoknak a száma, akik a Kárpátokon túl olvadtak bele a románságba, a többévszázados kivándorlás folytán? Ha a nemzetiségi alakulást szándékos befolyás alakította volna, alig képzelhető el, hogy a székely fővárosnak nevezett Târgumureș közvetlen közelében miképpen alakulhattak ki tiszta román vagy jelentéktelen magyar kisebbségű falvak, melyeknek lakói magyarul sem tudnak, holott sok van közöttük Szabó, Kovács, Kerekes, Keresztes, stb. nevű. Hasonló a helyzet Vașlab, Bicăz és Belbor községeknek, melyek

megmaradtak színromán telepeknek a ciuci székelység között, távol és minden összeköttetés nélkül a nagy román tömegekkel. Ellenben még a múlt század legutolsó éveiből is van példa arra, hogy Treiscaune megyében tűzgyökeres székely családok tértek görögkeleti hitre, mert saját egyházuk terheit nem bírták, a román egyház pedig nem kívánt tőlük anyagi támogatást. Arra is volt eset, hogy magyar gyermekek a román iskola ingyenes oktatását élvezték. Az 1910. évi népszámláláskor a magyar hatóságok annyi román lakost irtak össze a három székely megyében, közéjük számítva a román vallású székelyeket is, hogy most, egy negyedszázad múlva a fent ismertetett 1934. évi jelentések a három megye területén mindössze 5.307 románnal mutatnak többet ki, vagyis 11.7 százalékkal.

A hitbeli kérdések szoros kapcsolatban állottak a gazdasági kérdésekkel, melynek hátrányát a magyar egyházak és elsősorban a magyar nép szenvedte. Nem csodálkozhatunk a román egyházakba való áttéréseken, ha ismerjük azt a terhet, amelyet az egyházi adó jelentett a nép vállán. A Székelyföldön az egyházi és iskolai szükségleteket mindenhol a nép fedezte a század elejéig, amikor az iskolák nagyrészt átadták az államnak az egyházközségek, ötven évre terjedő szerződéseikkel. A pappér kérdését ellenben ekkor sem rendezték és ez az ügy mai napig a magyar társadalomnak mondhatni, legrendezetlenebb kérdése. A pappérfizetést utoljára a sibiui General Commando szabályozta (a székely népnek, mint határőrségnek minden ügye ennek a katonai parancsnokságnak hatáskörébe tartozott) 1804-ben, még pedig olyan kitűnő módon, hogy az a kispap, akinek 12 kalongya búzája termelt, ugyanannyi bért fizetett a papnak, mint az a nagybirtokos, akinek 500 kalongya búzát arattak évenként. Így állott elő az a helyzet, mely több, mint száz éven keresztül nehezedett a népre, hogy a papi bér kisebb gazdáknál meghaladta az állami adók 4-500 százalékát, de az egész népnél átlagban is magasabb volt 160 százaléknál. A szokás és helyi viszonyok községenként másképpen alakították időközben a pappér fizetésének kulcsát, ma 15-60 kalongya között váltakozik az a felsőhatár, amely után egész képét fizetnek a gazdák (minden évben külön megállapítva), ami azt jelenti, hogy a 15, illetve 60 kalongya búzánál többet termelő birtokosok ugyanazt az adót fizetik akkor is, ha tizszer annyit termelnek, azaz tizszer gazdagabbak, mint a megállapított határt csak alig-alig meghaladó társaik. Ez a helyzet rengeteg vizályt és széthuzást okoz, de az egyházak nem mernek hozzáfogni a rendezetlen ügy igazságosabb szabályozásához. A kepe megváltás terve a múlt század közepe óta állandóan kísért, de éppen az egyházak voltak azok a múltban, amelyek elzárkóztak előle, mivel a természetbeni fizetést biztosabbnak és állandóbbnak tartották, most azonban amikor szívesen elfogadnák, a körülmények nem engedik a megvalósítást. A szászok dézsmáját, melyet luteránus papjaiknak fizettek, a magyar állam sietett megváltani az országos alapból, melyhez adóival a székelység is hozzájárult, de a székely nép vállán ott maradt a teher. A kepe és egyházi adó ma is nagy, de meg sem közelíti az állami és községi adókat, amelyek utolérhetetlenül felemelkedtek.